

Handläggare

Carola Lindeberg

n.remissvar@regeringskansliet.se

anders.wannberg@regeringskansliet.se

SGU yttrande över betänkande av 2020 års dricksvattenutredning "En säker tillgång till dricksvatten av god kvalitet"

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har den 25 november 2021 tagit emot ovanstående ärende för yttrande. Med anledning av detta vill SGU framföra följande.

Övergripande kommentar

SGU anser att de nya kraven i 2020 års dricksvattendirektivet är bra och bidrar till en säkrare dricksvattenförsörjning. SGU anser emellertid att det finns brister i utredningens förslag på implementering, då utredningen inte tillräckligt tydligt har uppmärksammat de olika behov som föreligger vad gäller dricksvattensäkerhet i en ytvattentäkt jämfört med i en grundvattentäkt.

Majoriteten av Sveriges kommunala vattentäkter, ca 90 %, är grundvattentäkter. Privata dricksvattentäkter är nästan uteslutande i grundvatten. Utredningens förslag på en ökad dricksvattensäkerhet utifrån främst förändringar i vattenförvaltningens regionala arbete är mest relevant för ytvattentäkter, där det kan finnas ett stort vattenflöde från flera vattenförekomster uppströms och där ytvattnet snabbt kan röra sig mot intagsledningen och påverka råvattenkvaliteten. För grundvatten är det snarare ett ökat säkerhetsarbete lokalt i brunnens närområde, ofta motsvarande vattenskyddsområdens avgränsningar, som bidrar till en tryggare dricksvattenproduktion. Detta regleras redan i de faroanalyser som dricksvattenproducenten ska upprätta, men det finns för närvarande ofta stora brister i dessa. Sverige kommer med utredarens förslag att kunna redovisa ett arbete till EU, men i praktiken kommer osäkerheterna i dricksvattenförsörjningen inte att minska. Det finns fortsatt risk att föroreningar missas, såsom den omfattande spridningen av PFAS i vattenmiljön.

Det finns stora behov av att samla in och förvalta data om riskbedömning, råvattenkvalitet och dricksvatten. För att få en funktionell databas som utöver rapportering till EU också kan användas för nationella uppföljningar och utredningar samt till vattenförvaltningens behov, behöver Livsmedelsverket, SGU och HaV få ett gemensamt regeringsuppdrag i syfte att i samverkan ombesörja dataförvaltningen för råvattenkontrollen.

SGU begränsar sitt svar till grundvattenfrågor som berör SGU:s ansvarsområden. SGU yttrar sig därför inte i frågor som berör material i kontakt med dricksvatten, beredningskemikalier och filtermaterial i kontakt med dricksvatten, vattenläckage, undantag från parametervärden, en förbättrad tillgång till dricksvatten, information till allmänheten eller sanktioner. SGU yttrar sig inte heller i de lagändringsförslag som följer av dessa frågor.

Författningsförändringar

Utredningen föreslår ett antal författningsändringar i syfte att implementera nya krav i 2020 års dricksvattendirektiv. Föreslagna ändringar i bestämmelserna för vattenförvaltningen är positivt, men SGU anser att det viktigaste för en säkrare dricksvattenproduktion från grundvattentäkter är att stärka befintliga bestämmelser om dricksvattenproducenternas faroanalyser, inkluderat kontroll av påverkanskällor och råvattenkvaliteten i brunnarnas närområde. Genom en kombination av tydligare vägledningar för befintlig faroanalys och föreslagna ändringar av bestämmelserna för vattenförvaltning kan dricksvattensäkerheten öka.

Förslag till ändringar i miljöbalken

SGU tillstyrker definitionen av dricksvatten (5 kap 2a). Det är dock viktigt att formuleringen i 7 § ”*eller för att skydda kvaliteten på dricksvatten*” tolkas så att hela dricksvattenkedjan ingår, inkluderat skydd av råvattenkvaliteten och faroanalyser. Det behöver också förtydligas att lagtexten inte innebär en ersättning för kravet på dricksvattenproducenterna att genomföra en faroanalys.

Förslag till lag om ändring i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster

SGU tillstyrker det föreslagna tillägget. SGU ser dock gärna att det i lagen också förtydligas att VA-avgiften kan/ska användas till ökad dricksvattensäkerhet, vilket inkluderar finansiering av kontroll och kunskapsinhämtning inom faroanalysen.

Förslag till lag om ändring i livsmedelslagen (2006:804)

Livsmedelsverket ska enligt utredningens förslag 19b och 22a §§ samla in uppgifter om dricksvattenkvaliteten. Eftersom dricksvattenproducenternas faroanalys utgör en del av dricksvattenkedjan kan det vara lämpligt om informationen från faroanalysen samlas in samtidigt. Det behöver förtydligas att insamlingen också behöver omfatta råvattenanalyser och andra uppgifter som behövs för att effektivisera arbetet med dricksvattensäkerhet.

Förslag till förordning om ändring i vattenförvaltningsförordningen (2004:660)

SGU ser att de föreslagna ändringarna är väl motiverade och sannolikt kommer bidra till ett ökat fokus på dricksvattensäkerheten i vattenförvaltningsarbetet. Det är dock viktigt att detta arbete inte ersätter eller reducerar incitament för dricksvattenproducenternas faroanalyser och råvattenkontroller, som är det mest väsentliga säkerhetsarbetet för dricksvatten av god kvalitet.

SGU vill särskilt påpeka att det i vattenförvaltningsförordningens nuvarande lydelse inte finns något bemyndigande för SGU eller HaV att meddela föreskrifter rörande åtgärdsarbetet. Om riskhanteringsåtgärder i tillrinningsområde till uttagpunkt ska regleras i föreskrifter behöver det förtydligas hur dessa åtgärder ska särskiljas från de åtgärder som vattenmyndigheterna själva hanterar.

SGU anser också att förordningen behöver kompletteras vad avser bemyndigande att meddela föreskrifter för vattenmyndigheternas avgränsning av tillrinningsområde till uttagpunkt. Det behöver också förtydligas att inte enbart kommuner ska lämna underlag till vattenmyndigheterna, då mycket information kan finnas hos andra typer av dricksvattenproducenter. Det behöver också tydligare framgå om eventuella undantag för riskbedömning, åtgärder och övervakning för mindre vattentäkter som inte omfattas av dricksvattendirektivet.

Förslag till förordning om ändring i livsmedelsförordningen (2006:813)

Oavsett vilken myndighet som får i uppgift att rapportera Sveriges arbete inom tillrinningsområdet till uttagpunkt till EU, så är det viktigt att rapporteringen omfattar uppgifter från dricksvattenproducenternas faroanalyser, inkluderat riskbedömning, riskhanteringsåtgärder och råvattenkvalitet i brunnens närområde. Då 90 % av Sveriges kommunala vattentäkter är grundvattentäkter är det inte skäligt att huvudsakligen rapportera ett regionalt arbete som främst är anpassat för ytvattenförhållanden. Livsmedelsverket kan hämta uppgifter från dricksvattenproducenternas faroanalyser, inkluderat riskbedömning, riskhanteringsåtgärder och råvattenkvalitet i brunnens närområde samordnat med den föreslagna ändringen angående inhämtning av information om dricksvatten till rapportering. Det är viktigt att den data som samlas in är av tillräcklig omfattning för att kunna utvärdera risker och vattenkvalitet för både dricksvatten och råvatten. En samordning med 31 § p.4 om kontrollmyndigheternas granskning av faroanalyser behöver dock ske för att undvika dubbla inlämningar av riskanalyser från dricksvattenproducenten.

Övriga

Ändringar och tillägg i övriga i lagtexter och bestämmelser rör inte SGU:s verksamhet och kommenteras därför inte.

Riskbaserad metod för dricksvattensäkerhet

För en ökad säkerhet i dricksvattenproduktionen finns ett stort behov av att öka fokus på ett lokalt riskbaserat arbetssätt. Utredningens förslag har fokuserat på förändringar inom vattenförvaltningen, snarare än att se hur tillämpningen av nuvarande lagstiftning för dricksvattenförsörjning kan bli bättre. SGU anser att det är en brist som medför att syftet med nya krav i dricksvattendirektivet inte helt uppfylls.

Förstärkt lokalt arbete en förutsättning för ökad dricksvattensäkerhet

Enligt utredningens förslag föreslås begreppet ”dricksvatten” definieras som ”*allt vatten som antingen i sitt ursprungliga tillstånd eller efter beredning är avsett för dryck, matlagning, beredning av livsmedel*”. SGU tolkar denna definition som att allt vatten som har nått intagsledningen till vattentäkten fram till konsument (eventuellt efter rening) ingår i lagstiftningen. Det är dock viktigt att beakta dricksvattnets ursprung. Kvaliteten på vattnet i uttagsbrunnen avgörs av kvaliteten på tillrinnande grundvatten i brunnens närområde, vilket innebär att det behövs råvattenkontroller även i närområdet utanför intagsledningen i syfte att säkerställa en trygg dricksvattenförsörjning.

Det är råvattnets kvalitet som styr vilken beredning som behövs för att vid behov rena till godkänd dricksvattenkvalitet. För att den enskilda dricksvattenproducenten ska kunna säkerställa produktionen av ett rent dricksvatten, eventuellt efter beredning, behöver producenten omfattande kunskap om råvattnets kvalitet, inkluderat en beredskap för att omhänderta de föroreningar som kan tänkas spridas från både pågående verksamheter och förorenade områden från tidigare verksamheter i brunnens närområde.

Dricksvattenproduktionen omfattas av livsmedelslagstiftningen och det finns krav på att följa HACCP-principerna, vilket innebär bland annat att en faroanalys ska upprättas. En faroanalys inkluderar åtgärder i råvattentäkten (utredningen sid 161). När en faroanalys görs är det enligt

utredningen lämpligt att identifiera vilka objekt i tillrinningsområdet till vattentäkten som kan vara orsak till hälsofaror. Det kan exempelvis vara avloppsreningsverk, enskilda avlopp, gödselhantering och avrinning via dagvattenavlopp som kan ge upphov till sjukdomsframkallande mikroorganismer, brandövningsplatser som kan ge problem med poly- och perfluorerade ämnen, deponier och industrier som kan ge upphov till diverse faror (utredningen sid 164). En faroanalys ska enligt SLVFS 2001:30 utföras av den som producerar dricksvatten eller tillhandahåller det från en distributionsanläggning. Av dricksvattenlagstiftningen SLVFS 2001:30 ska dricksvattenproducenterna när faroanalysen visar att det är nödvändigt, inrätta, genomföra och upprätthålla ett eller flera permanenta förfaranden grundade på HACCP-principerna. Enligt SGU inkluderar därmed dessa bestämmelser redan krav på riskbedömningar och råvattenkontroller både i brunnens närområde samt i och efter uttagspunkten.

SGU anser att det mest effektiva verktyget för en säkrare dricksvattenproduktion är att stärka dricksvattenproducenternas faroanalyser, inklusive råvattenkontrollen i brunnens närområde. Precis som utredningen beskriver har många av Sveriges vattenproducenter (huvudsakligen kommuner eller kommunala bolag) en bristfällig faroanalys och har inte identifierat riskobjekt i brunnens närområde. Påverkanskällor och föroreningsrisker för råvattenkvaliteten är inte bedömda. Det utförs endast mer eller mindre sporadiska kvalitetskontroller av råvattenkvaliteten utifrån ett urval av parametrar, ofta utan koppling till aktuella påverkanskällor i brunnens närområde. Till exempel ingick inte PFAS i tidigare urval av riskparametrar och därmed upptäcktes föroreningen mest av en slump efter flera års påverkan på människors hälsa.

Den tidigare tolkningen att dricksvattenproducenternas ansvar för riskbedömningar och råvattenkontroller endast omfattar vatten från uttagspunkten och ”framåt” i processen är inte längre tillämpbar. Nya krav i dricksvattendirektivet medför enligt SGU ett förtydligande av att dricksvattenproducentens faroanalyser och råvattenkontroller behöver inkludera brunnens närområde. Det är därför mycket viktigt att de förtydliganden som Livsmedelsverket enligt utredningen ska ta fram för råvattenkontrollen inkluderar vägledning för faroanalyser och råvattenkontroller i brunnarnas närområde, och inte förespråkar att dricksvattenproducenterna förlitar sig på ett regionalt vattenförvaltningsarbete.

Avsaknaden av tydligt ansvar, vägledningar och tillsyn har bidragit till att faroanalysen är kommunalt nedprioriterade och ofta ”faller mellan stolarna” mellan olika kommunala förvaltningar och bolag. Det är också otydligt om den nuvarande formuleringen för kommunala avgifter inom ”vatten och avlopp” (VA), ”VA-taxan”, kan användas för finansiering av faroanalyser, framför allt för kontroll och riskbedömning i brunnens närområde. Sammantaget har detta inneburit att säkerheten för den nuvarande dricksvattenproduktionen i Sverige är mycket bristfällig. Men det torde ligga i vattenproducentens intresse att säkerställa en trygg dricksvattenförsörjning med bra vattenkvalitet, inte minst utifrån Blekinge tingsrätts domar (T 1530-16, T 1534-16, T 1612-16 och T 1696-16 och T 2496-24) som visar att VA-huvudman kan anses vara ansvarig för PFAS-förgiftningen i Kallinge. Dricksvattenproducenten är alltså inte ansvarig för föroreningen som sådan, men borde genom faroanalyser ha kontroll på riskbilden i uttagspunktens närområde och tillsammans med en adekvat råvattenkontroll tillsett att det producerade dricksvattnet var rent.

Om dricksvattenproducenterna ska kunna utföra ett relevant säkerhetsarbete i brunnarnas närområde behövs ökade resurser, där framför allt mindre dricksvattenproducenter med färre konsumenter kan ha svårt att genomföra kostnadskrävande faroanalyser. Finansieringshjälp, så som statliga bidrag eller möjlighet att ta ut vattenavgifter där intäkten riktas direkt till faroanalyser, kan behöva inrättas. I detta sammanhang bör det påtalas att det är en samhällsekonomisk vinst att använda resultat av faroanalyser som grund för lokala riskbedömningar för råvattenkvalitet. Förutom att en faroanalys utförd av dricksvattenproducenten kan beakta lokala förutsättningar i samverkan med kommunen finns ofta den kunskap som krävs för att identifiera och utvärdera riskobjekt tillgänglig inom den kommunala tillsynen. Om motsvarande riskbedömningsarbete enligt utredningens förslag ska utföras av regionala myndigheter ökar resursbehovet och kostnaderna betydligt.

Råvattenkontrollen i grundvatten omfattar kvalitetskontroller av vatten i intagsledningen och vatten nära intagspunkt, det vill säga vattenanalyser från brunnens närområde. Det är dock viktigt att inte likställa råvattenkontroll med en övervakning av grundvatten. Syftet med råvattenkontroll är att säkerställa produktion av rent dricksvatten och kontrollen ska utgå från faroanalysen och samordnas med eventuella krav på lokala riskhanteringsåtgärder. Provtagningsfrekvensen ska styras utifrån behov av kvalitetsinformation och parametrar som behöver ingå i råvattenkontrollen ska väljas utifrån relevans för dricksvattenproduktionen, det kan röra sig om föroreningar men också om naturligt höga halter av ett ämne. Vattenkvaliteten behöver även studeras utifrån långsamma förändringar som på sikt kan påverka vattentäkten och behovet av vattenbehandling. Även effekter som uppkommer på grund av vattenuttaget och som riskerar att påverka dricksvattenkvaliteten behöver kontrolleras.

Även om råvattenkontrollen inte ska likställas med övervakning är det kostnadseffektivt att använda resultat från råvattenkontrollen (utförd av dricksvattenproducenterna) inom vattenförvaltningen. För närvarande baseras vattenförvaltningens statusklassificering och riskbedömning av grundvattenkemi huvudsakligen på dricksvattenproducenternas frivilliga inrapportering av råvattendata till SGU:s Vattentäcksarkiv. Vattentäkterna utgör lämpliga provtagningspunkter för grundvatten eftersom de representerar stora grundvattenmängder och att använda dricksvattenproducenternas råvattendata är både kostnadseffektivt och praktiskt. Insamlingen och förvaltningen av information från råvattenkontrollen behöver emellertid utvecklas.

Dricksvattendirektivet i samverkan med vattenförvaltningen

Ramdirektivet för vatten och dricksvattendirektivet är starkt sammankopplade. Syftet med ramdirektivet för vatten, och särskilt grundvattendirektivet, är bland annat att säkerställa god kvalitet på det vatten som används för dricksvattenproduktion. Det finns i ramdirektivet för vatten särskilda krav för vattenförekomster som används för uttag av dricksvatten. Utredningens förslag innebär en förstärkning av kopplingarna mellan de båda direktiven, vilket SGU anser är en fördel. Av dricksvattenlagstiftningen framkommer också att resultat från övervakning inom vattenförvaltning ska användas för att upprätta faroanalyser, men SGU anser emellertid att regionala riskbedömningar inte får riskera att ersätta det lokala säkerhetsarbetet, så som utredningen förespråkar.

Avgränsning av tillrinningsområde

Vid ett vattenuttag i ett grundvattenmagasin skapas en sänktratt, där vattnet i det omkringliggande närområdet dras mot uttagspunkten. Storleken på influensområdet beror på uttagsmängder, vattentillgång, geologiska och hydrogeologiska egenskaper i området etc. Det är för detta område, ofta motsvarande kommunala vattenskyddsområden, som dricksvattenproducenterna ska upprätta faroanalyser. Givetvis är vattenkvaliteten inom brunnens närområde beroende av vattenkvaliteten i hela tillrinningsområdet och en dricksvattenproducenterna ska därför vid upprättandet av en faroanalys använda vattenförvaltningens miljöövervakningsresultat. I nuläget utgörs dock miljöövervakningen för grundvatten huvudsakligen av insamlade kemianalyser av dricksvattenproducenternas råvattenkontroll.

Förvisso är grundvattenförekomsterna inom vattenförvaltningen avgränsade utifrån ett område med sannolik hydraulisk kontakt, men grundvattenförekomster är ofta stora geografiskt utbredda områden med långsamma flödes hastigheter. Flödesriktningar inom förekomsten varierar. Om hela grundvattenförekomsten ska utgöra det som i dricksvattendirektivet och utredningen benämns som tillrinningsområde till uttagspunkt finns risk att inkludera stora arealer av mindre betydelse för dricksvattens säkerheten. För en grundvattentäkt innebär alltså avgränsningen av tillrinningsområden ofta ett mindre delområde av en grundvattenförekomst. Detta ska jämföras med ytvattentäkter där tillrinningsområdet, beroende på vattnets flödes hastigheter, kan utgöra flera sammanslagna vattenförekomster. Avgränsningsarbetet för tillrinningsområde till uttagspunkt för grundvattentäkter innebär ett omfattande geologiskt och hydrogeologiskt arbete som kräver stora resurser.

Av utredningens förslag (kap 10.2.5) framkommer att vattenmyndigheterna ska bestämma tillrinningsområden för uttagspunkter för dricksvatten inom respektive vattendistrikt. Det är otydligt om förslaget för SGU:s och HaV:s föreskriftsbemyndiganden för riskbedömning och riskåtgärdshantering inkluderar bestämmelser för avgränsningen av tillrinningsområde. Då det i dricksvattendirektivet saknas definition på tillrinningsområde till uttagspunkt anser SGU att det är lämpligt att också inkludera föreskriftsbemyndiganden för avgränsningen av tillrinningsområdet (SGU för grundvatten och HaV för ytvatten). För att kunna avgränsa ett tillrinningsområde till uttagspunkt är det viktigt att ha kunskap om uttagspunkternas lokalisering, vilket det enligt utredningens förslag endast är Vattenmyndigheterna som ska kunna begära in. Detta kan behöva ändras då det av säkerhetsskäl och kostnadsskäl kan vara lämpligt att begränsa antalet involverade myndigheter som behöver hantera känsliga uppgifter.

Regional riskbedömning

Den riskbedömning som utförs för vattenförekomster inom vattenförvaltningen ska inte förväxlas med dricksvattenproducenternas faroanalyser och kan absolut inte ersätta dessa.

Vattenförvaltningens nuvarande riskbedömning görs på en regional och mycket översiktlig nivå av länsstyrelserna på uppdrag av vattenmyndigheterna. Länsstyrelserna hanterar 3700 grundvattenförekomster, och det finns enligt miljömålsuppföljningen ca 1700 grundvattentäkter (ca 200 i ytvatten). Vattenförvaltningens nuvarande riskbedömning för grundvattenförekomster är med nuvarande resurser mycket marginellt användbar för att bedöma lokala och relevanta risker för föroreningar i dricksvattenproduktionen. Om vattenproducenterna i större utsträckning ska förlita sig på vattenmyndigheternas regionala arbete minskar incitamenten för

en vattenproducent att prioritera resurser till dricksvattensäkerhet i form av lokal riskbedömning och kontroll och kunskap om råvattnet. Den redan mycket bristfälliga faroanalysen på lokal nivå riskerar att bli ännu sämre. Det regionala riskbedömningsarbetet skulle kräva en kraftig ökning av resurstilldelning och personalbehov till vattenmyndigheterna och länsstyrelserna, förmodligen mångfalt större än de resurser som krävs för att stödja dricksvattenproducenternas faroanalyser.

Av utredningen (kap 10.2.4) framgår att klimatförändringar ska beaktas i riskbedömningen. Det är dock otydligt hur klimatförändringarna ska beaktas för att säkerställa en trygg dricksvattenproduktion. Osäkerheten gäller för både vattenförvaltning och faroanalyser. Vägledande myndigheter behöver samordnas och tillsammans förtydliga hur klimatfrågan kopplar till dricksvattensäkerhet i syfte att identifiera risker.

Regionala riskhanteringsåtgärder

Dricksvattenproducenten ska när faroanalysen visar att det är nödvändigt, inrätta, genomföra och upprätthålla ett eller flera permanenta förfaranden, det vill säga vidta riskhanteringsåtgärder. Detta ansvar får inte förväxlas med eller ersättas av de åtgärder som ska genomföras inom vattenförvaltningen i syfte att uppnå eller bibehålla god vattenstatus.

Dock kan det vara svårt för en dricksvattenproducent att upprätta och genomdriva säkerhetshöjande åtgärder i tillrinningsområdet till uttagspunkten. Om inte dricksvattenproducenten är samma som en kommun saknas mandat att kravställa åtgärder riktade mot påverkanskällorna. Det kan därför vara lämpligt att vattenmyndigheterna beslutar om lämpliga riskhanteringsåtgärder i åtgärdsprogrammen, så som utredningen föreslår. Det är dock mycket viktigt att dricksvattenproducentens faroanalyser har beaktats inför framtagning av åtgärder i åtgärdsprogrammet, i syfte att peka ut lokala åtgärdsbehov. Det är också viktigt att åtgärdstakten inom vattenförvaltningen ökar och att kommunerna och andra berörda ges förutsättningar och resurser att genomdriva dricksvattensäkerhetshöjande åtgärder specificerade i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram.

Med nuvarande system inom vattenförvaltningen är åtgärdsarbetet kravställt i och med att beslutade miljökvalitetsnormer ska uppfyllas. Det behöver förtydligas hur nödvändiga åtgärder för dricksvattensäkerhet inom tillrinningsområdet för uttagspunkt ska kravställas och uppföljas, om inte miljökvalitetsnormer ska beslutas.

Övervakning

Syftet med dricksvattenproducenternas råvattenkontroll i brunnens närområde är att säkerställa produktion av rent dricksvatten. De parametrar som faroanalysen identifierar ska undersökas i tillräcklig omfattning för att kunna säkerställa ett rent dricksvatten till konsumenten. Detta ansvar för kontroll av råvattenkvalitet i brunnens närområde ska inte förväxlas med den övervakning som sker för vattenförvaltningens ändamål. Nuvarande kontroller av vattenkvaliteten i brunnarnas närområde och av det råvatten som tas in till vattenverken är ofta bristfälliga på grund av otillräckliga analyser av påverkanskällor och avsaknad av vägledning. Råvattenkvalitetsdata samlas på frivillig väg in av SGU och utgör det huvudsakliga underlaget till vattenförvaltningens statusklassificeringar och riskbedömningar för grundvatten.

Syftet med vattenförvaltningens miljöövervakning är att bedöma vattenkvalitet, både i opåverkade och mänskligt påverkade områden. Vattenmyndigheternas nuvarande övervakning av grundvattenkvalitet i grundvattenförekomster är mycket bristfällig, särskilt för vattenförekomster som har någon form av påverkanskälla där endast ca 4 % av grundvattenförekomsterna har en övervakning som kan vara tillräcklig för att bedöma påverkanskällans miljöeffekter. Det krävs stora resurser redan för att få en tillräcklig övervakning av grundvattenförekomsterna och kunna uppfylla krav enligt ramdirektivet för vatten, och för en övervakning som syftar till en säker dricksvattenproduktion skulle resursbehovet öka mångfalt. Det behövs fler provtagningsplatser, ökad frekvens och nya parametrar, till exempel mikrobiologi ingår i nuläget inte som parameter inom vattenförvaltningen, men utgör ett stort hot mot säker dricksvattenförsörjning. Även om övervakningen i tillrinningsområde för uttagpunkt får kraftigt ökad finansiering och blir mer tillförlitlig kan den inte ersätta dricksvattenproducenternas faroanalyser och råvattenkontroll i brunnens närområde

För en säkrare dricksvattenförsörjning krävs främst att dricksvattenproducenternas råvattenkontroll av vattnet i brunnens närområde stärks med resurser och vägledning, men också att resurserna för miljöövervakning i tillrinningsområdet till uttagpunkt ökar. För att nyttja resurserna optimalt behöver resultaten av analyserna samordnas. En dialog mellan Livsmedelsverket, HaV och SGU krävs i dessa delar och SGU förespråkar att ett regeringsuppdrag angående förvaltningen av data från råvattenkontroll även innefattar dessa frågor.

Vattentäcksarkivet

Utredningen föreslår att SGU i samarbete med Livsmedelsverket ges i uppdrag att undersöka hur råvattendata samt övrig analysdata från brunnens närområde kan samlas in och förvaltas. Det är mycket viktigt att informationen, framför allt kommunala råvattenanalyser, även fortsättningsvis kan användas som underlag i miljöövervakningen. För grundvatten utgör idag råvattenkontrollen ur Vattentäcksarkivet ungefär hälften av datamängden för kemisk vattenkvalitetsbedömning inom vattenförvaltningen. Det måste vara obligatoriskt att lämna in data, inkluderat dataformat för inlämning. Det kan finnas behov att inkludera resultat av faroanalysen för täkten i denna databas. Den framtida databasen behöver vara mycket flexibel i vilken information som kan lagras och hur informationen kan användas, men sekretessfrågan måste också hanteras. De utmaningar som finns vad avser insamling och förvaltning av känsliga uppgifter behöver lösas av nationella myndigheter.

Det behövs ett regeringsuppdrag som tydliggör uppgiften med samordningen av dataförvaltningen mellan Livsmedelsverket, HaV och SGU.

Parametervärden och punkten där dessa ska iakttas

SGU har inga synpunkter på utredningens förslag vad gäller parametervärden, men konstaterar att parametervärdena som beslutas av Livsmedelsverket är starkt sammankopplade med de tröskelvärden som används för klassificering av grundvattenstatus inom vattendirektivet. På SGU pågår under 2022 en översyn av tröskelvärden och det kommer sannolikt bli justeringar i

kommande revidering av föreskrifter för grundvattenförvaltning. SGU kommer i dessa justeringar beakta Livsmedelsverkets parametervärden.

System för rapportering

Utredningen föreslår att dricksvattendirektivets rapportering av riskbedömning och riskhantering inom tillrinningsområde till uttagpunkten ska ske på motsvarande sätt som rapportering inom vattenförvaltningen. SGU instämmer i att det för rapportering av regionala uppgifter inom vattenförvaltningen finns en direkt koppling mellan dricksvattendirektivet och vattenförvaltningen. Uppgifter insamlade inom faroanalysen av dricksvattenproducenter kan antingen rapporteras av Livsmedelsverket eller om det sker samordnat med HaV:s rapportering. Oavsett rapporteringsmyndighet är det mycket viktigt att dricksvattenproducenteras uppgifter från faroanalyserna ingår i rapporteringen. Att uppgifterna från faroanalysen ingår i rapporteringen om riskbedömning skapar ett ökat incitament på utförandet och medger också att uppgifter av relevans för riskbedömning kan samordnas med vattenförvaltningen för ett mer kostnadseffektivt säkerhetsarbete.

Informationsutbyte och sekretess

SGU instämmer att nuvarande regler för informationsutbyte och sekretess är tillräckliga för att säkerställa informations säkerhet. Det är mycket viktigt att uppgifter om vattentäkterna, särskilt läge och skyddsbehov, hanteras på ett säkert sätt. SGU har genomfört säkerhetsanalyser för uppgifter i Vattentäcksarkivet, och har upprättat rutiner hur information i databasen kan användas för offentlig publicering inom vattenförvaltningen.

Det är mycket viktigt att den informationen som samlas in både från vattenförvaltningen och dricksvattenproducenterna är tillräcklig för att kunna genomföra en relevant rapportering till EU men också för att kunna användas till andra nationella uppföljningar och utredningar vad avser Sveriges dricksvattenförsörjning. Det kan innebära att även känsliga uppgifter behöver hanteras och överlämnas mellan myndigheter och kommuner. Behovet av uppgifterna och inte frågan om eventuell sekretess bör styra vilken data som samlas in. Det behöver också säkerställas att kraven på att lämna in uppgifter inte bara riktas till kommuner, utan att data också kan krävas från övriga dricksvattenproducenter.

SGU:s uppdrag enligt utredningen

Enligt utredningen ska SGU meddela föreskrifter om riskbedömning, riskhanteringsåtgärder och övervakning inom tillrinningsområde till uttagpunkt. SGU ska också tillsammans med Livsmedelsverket utreda förutsättningar för insamling och förvaltningen av data från råvattenkontrollen.

Föreskrifter om riskbedömning

SGU ska enligt utredningen meddela föreskrifter med tillhörande vägledning inom sitt ansvarsområde gällande den riskbedömning som vattenmyndigheterna föreslås utföra i tillrinningsområde till uttagpunkten. SGU meddelar i nuläget föreskrifter om kartläggning och riskbedömning av grundvattenförekomster inom vattenförvaltningen, och anser att det är möjligt att utveckla dessa till att också inkludera bestämmelser för vattenmyndigheternas riskbedömning i tillrinningsområdet till uttagpunkt.

I utförandet av riskbedömningen ingår att identifiera aktuella påverkanskällor inom tillrinningsområdet till uttagpunkt. Hur ett tillrinningsområde ska avgränsas är inte definierat i direktivtexten. Enligt utredningens förslag ska vattenmyndigheterna bestämma avgränsningarna, men det är otydligt om SGU:s föreskriftsbemyndigande inkluderar bestämmelser om hur avgränsningen ska ske. SGU anser att det inte är lämpligt att utredningen föreslår ett uppdrag åt SGU att föreskriva om bestämmelser inom ”tillrinningsområde till uttagpunkten” om inte myndigheten kan påverka hur området ska avgränsas.

Föreskrifter om riskhanteringsåtgärder

SGU har inget föreskriftsbemyndigande vad avser åtgärder inom vattenförvaltningen. Om SGU ska föreskriva om riskhanteringsåtgärder i tillrinningsområde till uttagpunkt, behöver det förtydligas hur dessa ska särskiljas från de åtgärder som vattenmyndigheten själva bestämmer för att uppfylla beslutade miljö kvalitetsnormer för grundvattenförekomster.

Föreskrifter om övervakning

SGU ska enligt utredningens förslag meddela föreskrifter om den övervakning som vattenmyndigheterna ska utföra i tillrinningsområdet till uttagpunkten. SGU meddelar i nuläget föreskrifter om övervakning av grundvattenförekomster, och anser att det är möjligt att utveckla dessa till att också inkludera bestämmelser för vattenmyndigheternas övervakning i tillrinningsområdet till uttagpunkten. Det ska dock poängteras att den övervakningen som sker i nuläget inom vattenförvaltningen är mycket bristfällig och resursbehovet för en relevant övervakning i tillrinningsområdet till uttagpunkten är mycket stort. Övervakningen ska dock inte förväxlas med den råvattenkontroll inom brunnens närområde, som ska utföras av dricksvattenproducenterna och enligt utredningen ska förtydligas av Livsmedelsverket.

SGU anser att den sista meningen i förslaget till 7a kap. 5 § vattenförvaltningsförordningen bör tas bort ”*Om vattenmyndigheten bedömer det lämpligt ska övervakningen ingå i de övervakningsprogram som anses i 7 kap 1 §*”. Om SGU och HaV ska meddela föreskrifter om övervakningsprogrammen bör avgörandet ingå i bemyndigandet.

Insamling och förvaltning av data för råvattenkontroll

Enligt utredningen ska Livsmedelsverket tillsammans med SGU utreda förutsättningar för förvaltningen av data från råvattenkontrollen. SGU anser att uppdraget behöver förtydligas i ett gemensamt regeringsuppdrag tillsammans med HaV. Uppdraget bör resultera i metod för upprättandet av en databas (som kan hantera känsliga uppgifter), specifikation av innehåll i databasen, tydliggjort ansvar för dataförvaltningen, insamlingsmetodik, eventuella lagkrav för inlämning av uppgifter, dataflödesanalyser inklusive förslag på standardiserad märkning av enskilda prover, metodik för utlämning av uppgifter inklusive rapportering samt kostnadsanalyser för dataförvaltning och insamling.

Det är mycket viktigt att analysresultat från dricksvattenproducenternas råvattenkontroll kan användas som underlag inom miljöövervakningen. För att få ökad samordning och en helhet i riskbedömningen kan det behövas fler uppgifter från dricksvattenproducenten än enbart trender och avvikande värden.

Slutsats

För att få en säker tillgång till dricksvatten av god kvalitet anser SGU:

- Eftersom 90 % av de kommunala vattentäkterna i Sverige är i grundvatten krävs framför allt ett förstärkt lokalt arbete i närområdet till brunnen, med fokus på dricksvattenproducenternas faroanalyser.
- Vattenförvaltningens regionala arbete att riskbedöma i tillrinningsområde till uttagspunkt kan främst utgöra ett komplement till lokala faroanalyser.
- SGU anser att utredningens förslag på förändringar i bestämmelser för vattenförvaltningen i och för sig medför ökat fokus på dricksvattenfrågor, men att det också finns en risk att dricksvattenproducenterna i allt för hög grad kommer att förlita sig på vattenmyndigheternas/länsstyrelsernas arbete. Det behöver tydliggöras att vattenförvaltningsarbetet inte ska ersätta dricksvattenproducenternas faroanalyser eller råvattenkontrollen inom närområdet till brunnen.
- Det är mycket viktigt att lokal och regional information kan användas samordnat, vilket är en utmaning då många uppgifter omfattas av sekretess. SGU förordar därför att myndigheten tillsammans med Livsmedelsverket och HaV får ett regeringsuppdrag att utreda den framtida dataförvaltningen för råvattenkontrollen och vid behov annan data.
- SGU anser att uppgifterna som utredningen föreslår läggas på SGU är lämpliga men att föreskrifter för avgränsning av tillrinningsområden behöver inkluderas och regleringen av riskhanteringsåtgärder förtydligas.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Anneli Wirtén

I den slutliga handläggningen av ärendet har även enhetschef Jennie Abelsson, statsgeologen Jenny McCarthy, statsgeologen Lars-Ove Lång, statsgeologen Lena Maxe samt enhetschef Mats Wallin deltagit. Statsgeologen Carola Lindeberg har varit föredragande.

Anneli Wirtén

Carola Lindeberg